

Paweł Rabczyński¹
Wydział Teologii
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Funkcja rektora wyższego seminarium duchownego w świetle wyzwań współczesności i pryncypiów formacyjnych w *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* (2021)

[The Role of the Rector of a Major Seminary in the Light of the Challenges of the Contemporary World and the Formation Principles in *Ratio Institutionis Sacerdotalis pro Polonia* (2021)]

Streszczenie: W artykule omówiono funkcję rektora wyższego seminarium duchownego w świetle wyzwań współczesności i pryncypiów formacyjnych w dokumencie Konferencji Episkopatu Polski *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* z 2021 r. Zadania i przymioty rektora należy odczytywać w kontekście roli, jaką on spełnia we wspólnocie wychowawców i seminarzystów, a nie przez pryzmat jego pozycji administracyjnej. Misją rektora jest troska o to, aby formacja kandydatów do prezbiteratu przebiegała zgodnie z wymaganiami stawianymi przez Kościół. Rektor jest ukazany w *Ratio* jako koordynator działań wychowawczych w zarządzaniu seminarium. Podstawowym jego zadaniem jest kierowanie procesem weryfikacji realizacji celów wychowawczych przez seminarzystów na każdym etapie ich formacji oraz podczas skrutyniów. Na nim spoczywa także obowiązek przygotowania i czuwania nad przestrzeganiem statutu, programu formacyjnego i regulaminu wspólnoty seminaryjnej. W związku z zadaniami określonymi przez *Ratio* rektor powinien odznaczać się przymiotami takimi, jak: roztropność, mądrość, zrównoważenie, ponadto powinien mieć przygotowanie teologiczno-pedagogiczne oraz wykazywać umiejętność odczytywania znaków czasu i wyzwań współczesności.

Summary: The article presents the role of the rector of a major seminary in the light of the challenges of contemporary world and formation principles in the Polish Bishops' Conference document *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* from 2021. The rector's assignments and qualities need to be perceived in the context of the role they

¹ Paweł Rabczyński, Katedra Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Nauk Biblijnych, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, ul. Hozjusza 15, 11-041 Olsztyn, Polska, pawel.rabczynski@uwm.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-8732-7019>.

play in the community of academics and students and not through the lense of their administrative position. The rector's mission is ensuring that the formation process of presbyter candidates continues according to the requirement set by the Church. *Ratio* presents the rector as the coordinator of educational activities in managing the seminary. Their main task is supervising the verification of how educational purposes are accomplished by the students at each stage of their formation as well as during the scrutinies. Their other duty is the preparation of the statute, the formation law and the regulations of the seminary community and ensuring they are observed. Due to the tasks enlisted in *Ratio* the rector is expected to personify such qualities as prudence, wisdom, balance, solid background in theology and teaching and the ability to read the signs of the times and the challenges of the contemporary world.

Słowa kluczowe: rektor wyższego seminarium duchownego; wyższe seminarium duchowne; formacja kandydatów do prezbiteratu; *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* (2021).

Keywords: rector of the major seminary; major seminary; formation of presbyter candidates; *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* (2021).

Wprowadzenie

Współczesny system kształcenia kandydatów do prezbiteratu oparty jest na instytucji wyższego seminarium duchownego (DFK, nr 4; PDV, nr 60; KPK, kan. 235 § 1, RISP, nr 162, 244; Benoît XVI, 2013). Seminarium nazywane jest w dokumentach kościelnych „sercem diecezji” (DFK, nr 5), „doskonałym miejscem formacji”, „normalnym środowiskiem [...] życia wspólnotowego i hierarchicznego”, „prawdziwym domem formacyjnym dla kandydatów do kapłaństwa, kierowanym przez osoby rzeczywiście oddane tej służbie” (PDV, nr 60), „wychowawczą wspólnotą kościelną (PDV, nr 61; Benedykt XVI, 2010, s. 3–8; Selejdak R., 2013, s. 21–23). Zasadniczą funkcję w tej instytucji pełni rektor. To on stoi na czele domu formacyjnego jako przedstawiciel biskupa diecezjalnego, reprezentuje seminarium wobec władz kościelnych i świeckich (PDV, nr 60–61; RFIS, nr 128, 132, 134; KPK, kan. 238 § 2, kan. 239 § 1, kan. 260), jest zaangażowany na wszystkich płaszczyznach życia seminaryjnego: ludzkiej (humanistycznej), duchowej, intelektualnej, pastoralnej i administracyjnej.

Najważniejszym zadaniem rektora jest troska o to, aby formacja alumnów przebiegała zgodnie z wymaganiami stawianymi przez Kościół (KPK kan. 260, kan. 261 § 1 i § 2; Selejdak R., 2013, s. 182). Wszystkie inne działania wynikają z tej powinności lub ją dopełniają. Owocne wypełnianie misji powierzonej rektorowi przez biskupa jest uzależnione w dużej mierze od jego osobistych przymiotów, talentów, wykształcenia, poziomu życia kulturalnego i duchowego, podejmowanych przezeń zadań i doświadczenia życiowego (zob. RISP, nr 48; Adamczyk J., 2017, s. 21–34). Cechy te

składają się na niepowtarzalną osobowość moderatora, jego charyzmat i styl działania. Z tego względu można śmiało stwierdzić, że osoba rektora wyciska znaczące piętno na całym procesie formacyjnym i w zasadniczy sposób wpływa on na realizację drogi powołania przez wychowanków (PDV, nr 61, 66; WPWS, nr 60; Selejdak R., 2013, s. 182–186).

W niniejszym opracowaniu zostanie omówiona funkcja rektora wyższego seminarium duchownego w świetle nowego *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* z 2021 r. W związku z tym, że dokument ten nawiązuje do wcześniejszych wskazań władzy kościelnej i z nich czerpie swoje idee, autor odwoła się – tam, gdzie to konieczne – także do innych dokumentów, dotyczących formacji kandydatów do prezbiteratu.

Przed podjęciem analizy funkcji rektora we wspólnocie wychowawców i seminarzystów, jego zadań i przymiotów, najpierw zostanie tu zaprezentowane nowe *Ratio pro Polonia* na tle współczesnych wyzwań, które bezpośrednio wpłynęły na jego treść i wskazania. Następnie zostaną omówione pryncypia formacyjne kandydatów do prezbiteratu. Takie wprowadzenie do podjętego tematu, z konieczności o charakterze ogólnym, jest niezbędne, aby wyznaczyć ramy i przestrzeń formacyjną, w której porusza się osoba pełniąca funkcję rektora wyższego seminarium duchownego.

1. Nowe *Ratio* odpowiedzią na wyzwania współczesności

Autorzy *Ratio pro Polonia* podkreślają, że omawiany dokument należy czytać ze świadomością ciągłości nauczania kościelnego zapoczątkowanego przez II Sobór Watykański, który podkreślił centralne miejsce słowa Bożego i liturgii w życiu chrześcijanina. Pobudził Kościół do odnowy życia wiary i braterskich wspólnot, wskazał ubóstwo i prostotę życia jako skuteczne środki ewangelizacji, a także uzmysłowił konieczność wsłuchiwania się w znaki czasu oraz przyjmowania postawy otwartości i kreatywności wobec wyzwań współczesnego świata (RISP, nr 24).

1.1. Powstanie nowego *Ratio pro Polonia*

Podczas 388. Zebrania Plenarnego, 11 marca 2021 r., Konferencja Episkopatu Polski przyjęła dokument zatytułowany *Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* (przy 79 głosach „za” i 4 „przeciw”). Uczyniła tym samym zadość obowiązkowi opracowania krajowych zasad i norm formacyjnych, dostosowanych do ogólnokościelnego *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* Kongregacji ds. Duchowieństwa z 8 grudnia 2016 r., które zastąpiło *Ratio fundamentalis*

z 19 marca 1985 r., opracowane przez Kongregację ds. Wychowania Katolickiego, wówczas kompetentną w tej dziedzinie (Benoît XVI, 2013; Selejdak R., 2017, s. 99–104). Celem zleconego Kongregacji zadania – jak czytamy w dokumencie – było przede wszystkim zharmonizowanie i skoordynowanie porządku studiów i ich zgodności z systemem szkolnictwa wyższego poszczególnych krajów (RFIS, nr 3). Dekretem z 10 kwietnia 2021 r. Kongregacja ds. Duchowieństwa zatwierdziła *Ratio pro Polonia* „ad experimentum” na 5 lat. Tym samym, od 1 października 2021 r., czyli od nowego roku formacji 2021/2022 (nowego roku akademickiego), zasady i normy określone w dokumencie zaczęły obowiązywać na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, zastępując te, które zawierało *Ratio* z 26 sierpnia 1999 r. Aprobata czasowa „na próbę” zakłada kontynuację procesu uściślenia i konkretyzowania przepisów formacyjnych oraz możliwość wydawania kolejnych uaktualnień *Ratio*.

Jak już wspomniano, powstanie nowego *Ratio pro Polonia* wiąże się ściśle z ogłoszeniem nowego *Ratio fundamentalis* i jest odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności, które w znaczący sposób wpływają na formację kandydatów do prezbiteratu. Odczytując głębiej ewangeliczny sposób kształtowania uczniów przez Chrystusa i przygotowywania ich do kontynuowania Jego misji zbawczej, w pracach nad dokumentem wzięto pod uwagę wcześniejsze, jak i nowe, nauczanie magisterialne, dotyczące formacji kapłańskiej, a także kontekst społeczny, kulturowy i kościelny, w którym przyszli księża będą pełnić swą posługę. Ponadto uwzględniono specyfikę polskich seminariów i duszpasterstwa powołań oraz prawodawstwo kościelne i państwowe, dotyczące szkolnictwa wyższego w naszej Ojczyźnie. Zdiagnozowano środowisko społeczno-edukacyjne, zwrócono uwagę na jego cechy i wymogi, tak aby w procesie wychowania zastosować adekwatne środki (RFIS, nr 7–8). Należy zauważyć, że *Ratio pro Polonia* nie kreuje nowej wizji formacyjnej, lecz dostosowuje idee *Ratio fundamentalis* do rzeczywistości i wymogów Kościoła w Polsce. Nie jest to więc nowa droga formacyjna, lecz odnowiona i przystosowana do polskich warunków.

Warto podkreślić, że *Ratio pro Polonia* było przygotowywane przez kompetentne osoby wyznaczone przez Konferencję Episkopatu Polski i szeroko konsultowane, czego wymagają współczesne uwarunkowania formacji kandydatów do prezbiteratu. Dokument jest owocem pracy kilkunastoosobowego zespołu. W jego składzie znaleźli się przedstawiciele wszystkich środowisk formacji kapłańskiej w Polsce, wychowawcy seminaryjni i specjaliści z różnych dziedzin wiedzy, w tym pracownicy wydziałów teologicznych. Znaczną rolę odegrali w nim członkowie Konferencji Rektorów Wyższych Seminariów Duchownych Diecezjalnych i Zakonnych w Polsce.

Co istotne, agendy Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie zorganizowały w latach 2016–2018 osiem ogólnopolskich sesji dla środowisk powołaniowych i formatorów, podczas których omawiano i analizowano zasadnicze problemy formacji kapłańskiej. W przygotowaniu *Ratio* korzystano z doświadczeń Krajowej Rady Duszpasterstwa Powołań oraz Centrum Ochrony Dziecka, działającym przy Akademii Ignatianum w Krakowie. Na uwagę zasługują także szerokie konsultacje prowadzone ze specjalistami z różnych dziedzin nauki, zwłaszcza z teologii, pedagogiki i psychologii. Przy opracowywaniu *Ratio Studiorum*, które stanowi część *Ratio pro Polonia*, zespół posiłkował się kompetencjami dziekanów wydziałów teologicznych oraz wiedzą członków stowarzyszeń i sekcji poszczególnych nauk teologicznych oraz sekcji filozoficznej wykładowców uczelni katolickich w Polsce (RISP, nr 2).

Nowe *Ratio pro Polonia*, podobnie jak poprzednie z 1999 r., określa zasady formacji prezbiterów w naszej Ojczyźnie od momentu rozeznania powołania, przez czas pobytu w wyższym seminarium duchownym, aż po formację permanentną. W związku z tym, że praca wychowawcza ze swej natury polega na towarzyszeniu określonym osobom, żyjącym w konkretnych uwarunkowaniach historycznych, społecznych i kulturowych (RISP, nr 110), dlatego też konieczne jest wyróżnienie formacyjnych wyzwań współczesności.

1.2. Formacyjne wyzwania współczesności

Odwołując się do terminologii wielokrotnie przywoływanej przy opisie dokumentów II Soboru Watykańskiego, można stwierdzić, że nowe *Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* jest wyrazem „formacyjnego *aggiornamento*” – jak już wcześniej wspomniano – odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności. Dotyczą one obecnej sytuacji Kościoła w naszej Ojczyźnie, uwarunkowań związanych z powołaniami i formacji prezbiterów.

W omawianym dokumencie podkreślono, że na współczesny obraz Kościoła w Polsce wciąż duży wpływ ma postrzeganie go jako dziedzica bogatej tradycji wiary i kultury chrześcijańskiej. Kościół, w ważnych okolicznościach dziejów, zawsze był blisko człowieka i działał w służbie szeroko pojętego dobra narodowego. Cechą charakterystyczną wiary Polaków jest maryjność, przywiązanie do spuścizny Patronów Polski, orędzie o Bożym miłosierdziu przekazane przez św. Faustynę Kowalską oraz budowanie cywilizacji miłości w duchu św. Jana Pawła II, bł. kard. Stefana Wyszyńskiego, bł. ks. Jerzego Popiełuszki i sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego. Na fundamencie wiary przekazywanej przez tradycję rodzinną,

szkolną, patriotyczną pojawiają się nowe inicjatywy, ruchy i wspólnoty odnowy wiary. Na podkreślenie zasługują dzieła podejmowane przez świeccich, którzy coraz bardziej czują się podmiotem misji ewangelizacyjnej i duszpasterskiej. Ponadto rozwijające się inicjatywy, takie jak Przystanek Jezus czy Spotkania Młodych Lednica 2000, pokazują, że młodzi potrzebują Boga i poszukują Jego miłości, łakną świadectwa autentycznej wiary i prawdziwej wspólnoty (RISP, nr 12). Tak więc sami powołani pragną Boga, doświadczenia żywej wiary i wspólnoty, co jest fundamentalnym i najbardziej znaczącym wyzwaniem w procesie formacji kandydatów do prezbiteratu.

Równie ważne są inne współczesne uwarunkowania polskiego Kościoła, które można zaobserwować i w innych krajach. Do zewnętrznych wyzwań formacyjnych (obecnych także poza wspólnotą eklezjalną) należy: kryzys i niedojrzałość relacji międzyludzkich, rozkład małżeństwa i rodziny, brak więzi z Bogiem i niezdolność do spotkania z Nim na poziomie sumienia, zniekształcony obraz Boga, przeżywanie człowieczeństwa tylko na płaszczyźnie horyzontalnej, brak pełnej akceptacji dla zasad wiary i moralności, selektywność w ich przyjmowaniu i przestrzeganiu, odrzucanie przynależności eklezjalnej i pośrednictwa zbawczego Kościoła („Chrystus – tak, Kościół – nie”), niezdolność do podejmowania decyzji ostatecznych, nieodwracalnych (tzw. kultura prowizoryczności, tymczasowości), kult pragmatyczności i pieniądza, dominacja cywilizacji globalnej, medialnej i wirtualnej, propagowanie społeczeństwa zsekularyzowanego, konsumpcyjnego i hedonistycznego (RISP, nr 13; Franciszek, 2014, nr 55–67; Seledak R., 2015, s. 202–204).

Wymienionym powyżej „zewnętrznym” wyzwaniom formacyjnym towarzyszą uwarunkowania „wewnętrzne” (obecne we wspólnocie eklezjalnej), dające o sobie coraz mocniej znać w życiu osób wierzących. W dokumencie zwrócono uwagę na przyjmowania przez ludzi postawy niewiary lub wiary niekonsekwentnej, tylko deklarowanej, ale bez wpływu na codzienne postępowanie. Innym ważnym wyzwaniem jest strach przed zaufaniem Bogu i Jego słowu oraz podejmowanie duchowych i moralnych kompromisów w zetknięciu się z ekspansywną „cywilizacją śmierci” i kulturą pozbawioną trwałych i nieprzemijających wartości („antykulturą”). Brak świadectwa wiary i autentycznego życia chrześcijańskiego stanowi obecnie najpoważniejszy „wewnętrzny” problem w trakcie formacji kandydatów do prezbiteratu (RISP, nr 14; Franciszek, 2014, nr 107).

Autorzy nowego *Ratio pro Polonia* podkreślają, że pokolenie młodych Polaków cechuje idealizm i dynamizm, stosunkowo wysoka ocena życia rodzinnego, wrażliwość na potrzeby słabszych oraz troska o środowisko naturalne. Polska młodzież jest w większości katolicka. Wielu aktywnie

uczestniczy w życiu Kościoła, uczęszcza na katechezę, angażuje się w działalność grup i wspólnot parafialnych. Jednak można też zauważyć, że religijność i zaangażowanie młodych w życie eklezjalne sukcesywnie słabnie. Często dochodzi do przerwania ciągłości w przekazie wiary pomiędzy pokoleniami. Znaczny wpływ na decyzje związane z powołaniem ma wydłużający się czas dojrzewania emocjonalnego i społecznego młodzieży, ich kruchość psychiczna, nadwrażliwość, słaba osobowość i niedojrzałość intelektualna (RISP, nr 15).

Niewątpliwie wyzwaniem formacyjnym związanym z powołaniami w naszej Ojczyźnie jest duchowa kondycja rodzin i wspólnot chrześcijańskich, jakość duszpasterstwa parafialnego i specjalistycznego oraz katechezy parafialnej i szkolnej, świadectwa życia prezbiterów i osób konsekrowanych, ich publiczny wizerunek kreowany w mediach, niż demograficzny, stan kultury powołaniowej w społeczeństwie, migracja młodzieży do dużych miast i za granicę (RISP, nr 16–18; Rabczyński P., 2016, s. 263–276).

Na uwagę zasługuje fakt, że autorzy dokumentu zauważyli i podkreślili dwa, dotychczas pomijane lub mało uwypuklane, poważne problemy towarzyszące procesowi powołań. Pierwszym jest zaobserwowane w niektórych diecezjach i zakonach zjawisko „selekcji negatywnej”. Polega ono na promowaniu i przyjmowaniu do domów formacyjnych osób przeciętnych, o podejrzanym konduicie, niechętnych do podejmowania trudu rozeznania i pielęgnowania powołania. Protagonistami tego niepokojącego trendu są prezbiterzy niedbający o swoją formację permanentną, często borykający się z problemami powierzchowności i dwuznaczności w swoim posługiwaniu (RISP, nr 19). Drugim uwydatnionym zjawiskiem jest życie osób duchownych i konsekrowanych naznaczone niemoralnym postępowaniem i skandalami, które staje się antyświadectwem dla powołanych (RISP, nr 20).

Niezwykle ważnym wyzwaniem jest także obecna sytuacja wyższych seminariów duchownych, w których stale zmniejsza się liczba alumnów. Same seminaria, choć są z mocy prawa uznawane w Polsce za wyższe uczelnie, zostały w większości afiliowane do kościelnych szkół wyższych albo podpisały umowy o współpracy z wydziałami teologicznymi uczelni państwowych. Formacja intelektualna kandydatów do święceń odbywa się więc najczęściej zgodnie z przepisami państwowymi dotyczącymi studiów magisterskich. Taka sytuacja wymaga od władz kościelnych, a także seminarijnych, wprowadzania zmian strukturalnych i poszukiwania nowych rozwiązań, aby zapewnić integralność całej formacji (RISP, nr 21–22).

Formacja kandydatów do prezbiteratu jest częścią integralnego i harmonijnego procesu, nazwanego w *Ratio pro Polonia* „drogą”. Dlatego też aktualnym i ważnym wyzwaniem jest tworzenie całościowych i spójnych

projektów formacyjnych, których itinerarium przebiega od pracy wychowawczej z młodzieżą przez formację kandydatów do święceń, aż po formację stałą prezbiterów (RISP, nr 26). Projekty te powinny uwzględniać zadania nowej ewangelizacji oraz – tak często przywoływaną przez papieża Franciszka – potrzebę nawrócenia pastoralnego i wychodzenie do osób, które oddaliły się od Boga i Kościoła (RISP, nr 23). Związana z tym odnowiona jakość i styl życia seminarzystów, osób duchownych i konsekrowanych powinna opierać się przede wszystkim na chrześcijańskiej dojrzałej egzystencji i relacjach, a nie na tworzeniu nowych dzieł i aktywności. W tym kontekście wyzwaniem staje się zdynamiczowanie współpracy księży ze świeckimi i osobami konsekrowanymi w celu poszukiwania nowych dróg duszpasterskich, adekwatnych do mentalności i usposobienia współczesnego człowieka (RISP, nr 24). W omawianym dokumencie podkreśla się, że program formacyjny prezbiterów powinien być odpowiedzią na znaki obecnego czasu, czyli współczesny *kairos* Kościoła. Na jego kontekst składają się cechy i specyficzne wymogi społeczne, edukacyjne, a także specyfika duszpasterstwa i tradycji formacyjnej oraz patrimonium Kościoła lokalnego (RISP, nr 25).

2. Pryncypia formacyjne kandydatów do prezbiteratu

W *Ratio pro Polonia* podkreśla się, że formacja seminarzystów jest procesem obejmującym całą osobę ludzką (rozum i wolę, pamięć i wyobraźnię, potrzeby i motywacje, ciało i duszę, zmysły i psychikę, emocje i uczucia, wrażenia i impulsy, postawy, zachowania i sposoby bycia), której dynamika objawia się w doświadczaniu Boga jako Miłości i Wspólnoty, poprzez upodabnianie się do Jezusa Chrystusa (RISP, nr 55). Pierwszym i stałym wychowawcą człowieka jest Bóg (RISP, nr 52). W świetle Objawienia Bożego oczywiste staje się twierdzenie, że człowiek może się spełnić tylko przez osobową relację ze swoim Stwórcą i Zbawicielem, a dokonuje się to we wspólnocie Kościoła (RISP, nr 53). Dlatego też podstawą, centrum i celem formacji kandydatów do prezbiteratu jest ich więź z Trójjedynym Bogiem i – konsekwentnie – z Jego Kościołem. Relacje trynitarne urzeczywistniają się w relacjach eklezjalnych; łączą się wewnętrznie i wzajemnie się przenikają (RISP, nr 54; DPŻP, nr 3–5, 13–28).

Ratio pro Polonia nazywa cały proces formacyjny kandydatów do prezbiteratu „duchowością drogi”: „Jest to droga ku Bogu Ojcu, za Jezusem Chrystusem, w Duchu Świętym, będąca życiem w łasce usprawiedliwienia, która wyraża się w postawach wiary, skruchy serca, ufności i miłości”. Podstawą kroczenia tą drogą jest zakorzenienie swego życia w Chry-

stusie, który prowadzi kandydata do święceń drogą ku prawidłowej realizacji jego powołania (DPŻP, nr 6–8). Seminarzysta nie jest tu pozostawiony sam sobie. Towarzyszą mu moderatorzy, na czele z rektorem, którzy kierują się zasadami i normami wynikającymi z doświadczenia i pedagogiki Kościoła (RISP, nr 57). Zgodnie z nowym *Ratio* formacja powołanych ma być formacją ucznia–misjonarza, który jest świadkiem i przyjacielem Jezusa Chrystusa, upodabniającym się do Niego jako Kapłana, Głowy, Sługi, Pasterza i Oblubieńca Kościoła, oraz formacją pasterza, który jest gotowy do daru z siebie, do bycia z ludźmi i dla nich, szukania ich i prowadzenia do Boga i Kościoła (RISP, nr 67–68).

Autorzy *Ratio pro Polonia* wymieniają cztery zasadnicze cechy formacji: jedność, wspólnotowość, misyjność i integralność. Stanowią one zarazem zasady i kryteria całego procesu formacyjnego. Ich dopełnieniem są inne ważne pojęcia, np.: stopniowość, formacja człowieka wewnętrznego, uczniostwo, upodobnienie, towarzyszenie, rozeznanie, formator Ludu Bożego (RISP, nr 69–73). Ponadto w dokumencie uwypukla się konieczność harmonijnej realizacji czterech podstawowych wymiarów formacji: ludzkiej, duchowej, intelektualnej i pastoralnej. Są one powiązane i uwarunkowane wzajemnym wzrostem (RISP, nr 74–80). Jako szczególne obszary formacyjne wymienia się celibat, posłuszeństwo i ubóstwo kapłańskie (RISP, nr 81–84; DPŻP, nr 56–61, 79–83).

Niewątpliwie nowością omawianego dokumentu jest przyjęty za *Ratio fundamentalis* (RFIS, nr 57–58) podział całej formacji seminaryjnej (zwanej podstawową) na cztery etapy, które są wzajemnie ze sobą powiązane i tworzą spójne itinerarium: 1) etap propedeutyczny; 2) etap „stawania się uczniem Jezusa”; 3) etap „upodabniania się do Chrystusa”; 4) etap pastoralny. Umożliwiają one stopniowe dojrzewanie kandydatów do prezbiteratu we wszystkich wymiarach formacji (RISP, nr 254). Sprzyjają preferowanemu w *Ratio pro Polonia* dynamicznemu i spersonalizowanemu modelowi formacji, który uwypukla rozumienie seminarium jako „wspólnoty wychowawczej w drodze” (PDV, nr 60), wzorującej się na doświadczeniu pierwszych uczniów Jezusa, a także podkreśla wychowanie do dojrzałości, a nie do apriorycznie przyjętego wzorca (RISP, nr 255).

Okres propedeutyczny jest „etapem podstawowego rozeznania i wyboru drogi formacji”. Trwa zazwyczaj rok, choć indywidualnie może zostać przedłużony, jeśli wymaga tego proces wzrastania danego wychowanka. Odbywa się w odrębnej wspólnotcie, w innym miejscu niż pozostałe okresy, pod stałą opieką prefekta etapu propedeutycznego i rektora seminarium, który ostatecznie zatwierdza jego szczegółowy program wychowawczy (RISP, nr 258). W czasie trwania okresu propedeutycznego realizuje się studium pozaakademickie (RISP, nr 257, 606–619). Głównym celem tego

etapu jest „położenie solidnych podwalin pod życie duchowe” alumnów oraz ich systematyczna i pogłębiona formacja ludzka (RFIS, nr 59; RISP, nr 261; Konferencja Episkopatu Polski, 2009, s. 47–48).

Zazwyczaj dwuletni okres „stawania się uczniem Jezusa” koncentruje się na kształtowaniu tożsamości ucznia. Celem tego etapu jest budowanie osobowej więzi seminarzysty z Jezusem Chrystusem we wspólnocie Kościoła oraz dojrzewanie alumna w wymiarze ludzkim w harmonii ze wzrostem duchowym (RISP, nr 285–286). W tym czasie wychowanek podejmuje studia filozoficzno-humanistyczne przewidziane przez *Ratio studiorum* (RISP, nr 291–293, 404, 424–461). Na zakończenie etapu „uczniowskiego” lub na początku następnego seminarzysty przystępuje do obrzędu liturgicznego kandydatury, poprzez który wyraża publicznie, przed wspólnotą Kościoła, wolę przyjęcia w przyszłości sakramentu święceń (RISP, nr 298–299).

Kolejny, trzeci, okres formacji seminaryjnej – „upodabniania się do Chrystusa” – ma na celu zjednoczenie alumna z Chrystusem Pasterzem i pełnienie Jego woli, aby kandydat mógł uczynić z własnego życia dar dla powierzonej jego posłudze wspólnoty eklezjalnej. Uczy ofiarnej i bezinteresownej miłości pasterskiej, kształtowania bliskich duszpasterskich relacji z ludźmi oraz dojrzałych więzi z biskupem i prezbiterium (RISP, nr 300–303). Seminarzysta na tym etapie formacji powinien stale pielęgnować intymną więź z Panem poprzez adorację Najświętszego Sakramentu, codzienne rozważanie Jego słowa w kontekście bieżących wydarzeń, pogłębioną kontemplację osoby Chrystusa oraz udział w misji ewangelizacyjnej (RISP, nr 304). Zazwyczaj trzyletniemu etapowi „upodabniania” towarzyszy studium teologii – czas zdobywania organicznej i życiowej syntezy wiary chrześcijańskiej. Służy ono zrozumieniu tożsamości, duchowości i misji prezbitera w szerokim kontekście historii zbawienia (RISP, nr 308, 462–585). Równoległe alumni realizują przewidziane w programie praktyki duszpasterskie (RISP, nr 310–312). W trakcie omawianego okresu formacji seminarzyści mogą być dopuszczeni do przyjęcia posługi lektoratu i akolitu, a na jego zakończenie – święceń diakonatu (RISP, nr 313–318).

Ostatnim wyróżnionym w *Ratio pro Polonia* okresem formacji podstawowej jest etap pastoralny, zwany także etapem „syntezy drogi ucznia–misjonarza”. Obejmuje on czas między stałym pobytem w seminarium a święceniami prezbiteratu. Realizuje się przede wszystkim we wspólnocie eklezjalnej, do której kieruje alumna biskup w porozumieniu z rektorem seminarium i wiąże się z podejmowaniem różnorodnych działań duszpasterskich we współpracy z prezbiterami i osobami świeckimi. W etap pastoralny wpisują się także intensywne przygotowania do święceń diakonatu i prezbiteratu (RISP, nr 319–320, 324, 330–331). Celem tego okresu

jest włączenie seminarzysty w życie duszpasterskie diecezji, bezpośrednio przygotowanie do święceń oraz interioryzacja całościowej syntezy formacji (ludzkiej, duchowej, duszpasterskiej, intelektualnej) i wypracowanie własnego planu formacji stałej (RISP, nr 321–323; DPŻP, nr 87–115). Etap pastoralny przewiduje również edukację skoncentrowaną na studium przedmiotów służących bezpośrednio posłudze kapłańskiej, tak aby owocowała gorliwością misyjną i podejmowaniem zadań nowej ewangelizacji (RISP, nr 326–327, 620–643).

Jak podkreśla *Ratio*, zgodnie z zasadami pedagogiki chrześcijańskiej, kluczowe znaczenie w formacji do prezbiteratu ma osoba wychowawcy (moderatora), bowiem formuje osoba, a nie metody, narzędzia czy też programy wychowawcze. Konkretny człowiek jest pierwszym „narzędziem”, od którego uzależnione jest wykorzystanie innych. Jeśli osoba moderatora będzie dyspozycyjna wobec działania Boga – pierwszego Formatora, to różne środki wychowawcze zostaną właściwie dobrane i wykorzystane. Zadaniem moderatorów seminaryjnych jest przede wszystkim troska o pedagogiczne wprowadzanie alumnów w doświadczenia drogi formacyjnej, indywidualne i wspólnotowe towarzyszenie im (RISP, nr 113) oraz rozeznawanie ich powołania życiowego. Indywidualne towarzyszenie kandydatom do prezbiteratu ma na celu personalizację procesu formacji, rozwój wychowanków i kompleksową ocenę tego rozwoju w perspektywie dopuszczenia do święceń (RISP, nr 94–97). Podejmowane działania mają skutkować świadomą i dobrowolną interioryzacją wymogów integralnej formacji ku kapłaństwu przy jednoczesnym akcentowaniu osobistej odpowiedzialności seminarzystów za swoje życie, rozwój i powołanie (RISP, nr 85–87). Misją wychowawców jest zapewnienie realistycznej harmonii wszystkich wymiarów i środków formacji oraz życia wspólnoty seminaryjnej (RISP, nr 93).

W omawianym dokumencie podkreślono, że w procesie wychowawczym należy stosować metody oraz treści duchowe, pedagogiczne, dydaktyczne, pastoralne, psychologiczne akceptowane i wypracowane przez Kościół. Dobór konkretnych rozwiązań formacyjnych uwarunkowany jest etapami, potrzebami i możliwościami rozwojowymi seminarzystów. W programie formacyjnym akcentuje się znaczenie takich wartości, jak: wolność, kreatywność, uczestnictwo, elastyczność, rozeznanie, współpraca z innymi i łaską Bożą (RISP, nr 103–104). Rolą moderatorów jest wybór takich treści, form, środków i metod wychowawczych, które odpowiadają kondycji alumnów i szanują ich osobiste uwarunkowania (RISP, nr 111). Jest więc oczywiste, że powinni oni mieć stosowne predyspozycje, kompetencje i umiejętności pedagogiczne oraz przygotowanie do posługi formacyjnej (RISP, nr 113).

3. Rektor we wspólnocie wychowawców i seminarzystów

Jak zauważono we wprowadzeniu do niniejszego opracowania, najważniejszym zadaniem rektora wyższego seminarium duchownego jest troska o to, aby formacja kandydatów do prezbiteratu przebiegała zgodnie z wymaganiami stawianymi przez Kościół. Konieczne jest zatem, aby wychowawcy seminarium (moderatorzy) – nazwani „świadkami Boga i łaski Ewangelii” (RISP, nr 111), „miłości i służby Ludowi Bożemu oraz całkowitego poświęcenia się Kościołowi” (RFIS, nr 49) – a przede wszystkim stojący na ich czele rektor, w pełni rozumieli naturę i misję Chrystusowego Kościoła oraz sposób życia i zadania stojące przed prezbiterami (RISP, nr 31). Moderatorzy mają czuwać, aby w proces formacyjny nie wkraśli się uproszczone i błędne wizje kapłaństwa (RFIS, nr 92; PDV, nr 5, 11; DPŻP, nr 45); towarzyszyć wychowankom w ich własnych poszukiwaniach i zmaganiach; ukierunkowywać ich na prawdę i działanie Ducha Świętego; pomagać w rozeznawaniu drogi powołania oraz stymulować do podejmowania odpowiedzialnych decyzji (RISP, nr 60, 111).

W *Ratio pro Polonia* podkreślono, że rektor jest przede wszystkim koordynatorem działań wychowawczych w zarządzaniu seminarium. Dlatego też powinien tworzyć z pozostałymi formatorami (wicerektorem, prefektem, prefektem roku propedeutycznego, ojcem duchownym, dyrektorem administracyjnym) prawdziwą wspólnotę wychowawczą, która dawałaby alumnom autentyczne świadectwo kapłańskiego życia. Zakłada to z jednej strony istnienie między moderatorami ducha głębokiej i lojalnej współpracy, wzajemnego wspierania się, pomocy, a z drugiej stałej obecności w domu formacyjnym, aby móc bezgranicznie poświęcić się delikatnej misji wychowania przyszłych prezbiterów przez regularne spotkania, wspólną modlitwę, planowanie życia seminarium i weryfikowanie postępów wychowanków. Ważne jest tu pełne zaangażowanie wychowawców, czyli ich wewnętrzna i zewnętrzna dyspozycyjność, zakorzeniona w doświadczeniu życiowym i ukierunkowana na wspólne rozeznawanie woli Bożej. Od tego zależy jakość posługi oferowanej alumnom i pogodna atmosfera formacyjna. W łączności z innymi moderatorami rektor odpowiada za realizację poszczególnych etapów formacyjnych. W związku z tym wymieniono następujące przymioty, którymi powinien się odznaczać: roztropność, mądrość, zrównoważenie i duża kompetencja teologiczno-pedagogiczna. Dopiero na drugim miejscu scharakteryzowano posługę rektora jako przedstawiciela prawnego seminarium na płaszczyźnie kościelnej i świeckiej. Reprezentuje on biskupa w seminarium oraz seminarium przed biskupem i różnymi instytucjami, współpracuje z osobami, wspólnotami i innymi organami zaangażowanymi w formację seminaryjną, wobec wszystkich przebywają-

cych w seminarium spełnia obowiązki proboszcza (RFIS, nr 132, 134, 152; RISP, nr 188–189).

Rektor odpowiada za całość formacji seminaryjnej. Jego zadaniem jest troska o integralność i harmonię procesu wychowawczego. Jest odpowiedzialny przed biskupem za całościową ocenę predyspozycji alumnów w momencie przyjmowania ich do seminarium, na poszczególnych etapach formacji, a także w chwili dopuszczania do święceń (RFIS, nr 205–206; RISP, nr 189, WPWS, nr 43, 60). Kompetencje rektora rozciągają się także na formację intelektualną seminarzystów. Dlatego też bierze on aktywny udział w tworzeniu programu studiów oraz określaniu wzajemnych relacji pomiędzy seminarium a uczelnią (wydziałem teologii, uniwersytetem itp.), tak, aby sposób prowadzenia studiów uwzględniał rytm życia seminaryjnego, a program seminaryjny – wymagania studiów (RISP, nr 181).

Ratio pro Polonia stanowi, że przed przyjęciem kandydata na etap propedeutyczny rektor ze swoimi współpracownikami powinien przeprowadzić staranne i wnikliwe badanie jego powołania oraz zdatności do realizacji programu wychowawczego. Następnie przedstawia swoją ocenę biskupowi diecezjalnemu. Kierując się takimi kryteriami, jak: prawa intencja wyboru prezbiteratu, zdolność do życia we wspólnocie, podstawowa dojrzałość osobowościowa, uczuciowa, religijna, moralna i intelektualna, zdrowie fizyczne i psychiczne, rektor wyraża zgodę na dopuszczenie aspiranta do formacji seminaryjnej (RISP, nr 214–233). Podjęcie ostatecznej decyzji o przyjęciu kandydata do seminarium należy do kompetencji biskupa.

Podstawowym zadaniem rektora, opisanym w *Ratio pro Polonia*, jest kierowanie procesem weryfikacji realizacji celów wychowawczych przez seminarzystów na każdym etapie ich formacji oraz podczas skrutyniów. Jest to niezbędne, aby przejść do kolejnego etapu formacji oraz przyjąć posługę i święcenia. Dokonuje się to zazwyczaj raz na semestr lub przynajmniej raz w ciągu roku. W omawianym dokumencie określono, że w ramach trzech ostatnich etapów formacji należy przeprowadzić pięć skrutyniów: podczas przyjmowania do grona kandydatów do święceń (które może być związane z obłóczynami), przed przyjęciem posług lektoratu i akolitu, a także przed diakonatem i prezbiteratem (RISP, nr 332, 334–339). W *Ratio* podkreślono, że celem okresowych weryfikacji i skrutyniów jest nie tylko wiarygodna ocena powołania i dojrzałości seminarzystów, ale także „wsparcie ich wewnętrznej przemiany i nawrócenia, kształtowanie dojrzałej więzi z Chrystusem i Kościołem, ocena dotychczasowych decyzji powołaniowych i podjęcie kolejnych” (RISP, nr 333). W procesie badania kandydatów powinni więc brać czynny udział sami zainteresowani, których zachęca się do przeprowadzenia szczerzej auto-

ewaluacji. Ponadto rektor może zaangażować w to działanie – w stosownej mierze – całą wspólnotę seminaryjną oraz innych odpowiedzialnych za formację do prezbiteratu, zarówno duchownych, jak i świeckich (RISP, nr 337, 339). Rozeznaniu zdatności do podjęcia kolejnych etapów wychowawczych towarzyszy konieczność podejmowania przez rektora, przy pomocy pozostałych moderatorów, konkretnych decyzji osobowych wobec alumnów. W związku z tym rektor jest zobowiązany do zredagowania na piśmie opinii o wychowanku. Powinna ona zawierać uzasadnioną ocenę (pozytywną lub negatywną), dotyczącą drogi formacyjnej zrealizowanej przez seminarzystę do danego etapu (RFIS, nr 204, RISP, nr 337).

Przy dopuszczaniu kandydatów do sakramentu święceń muszą zostać zachowane procedury zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego oraz innych dokumentach kościelnych. Wymagają one ścisłej współpracy rektora seminarium z biskupem i formatorami. Organizowanie i przeprowadzanie skrutyniów, gromadzenia koniecznej dokumentacji, weryfikacja możliwych przeszkód, uzyskanie ewentualnych dyspens należy do zadań własnych rektora (RISP, nr 340). *Ratio* stanowi, że przed święceniami przedstawia on biskupowi: własnoręcznie sporządzoną prośbę kandydata o udzielenie święceń; gruntowne sprawozdanie dotyczące dojrzałości kandydata; opinię proboszcza parafii – parafii pochodzenia lub tej, na terenie której kandydat zamieszkuje; opinie innych osób, np. prezbiterów odpowiedzialnych za praktykę duszpasterską (RISP, nr 341). Ponadto podkreśla się, że jego obowiązkiem jest sprawdzenie, czy kandydat ukończył wymagany etap formacji, czy ma odpowiednie przymioty do przyjęcia święceń, czy nie jest związany przeszkodami lub nieprawidłowościami i czy uczestniczył w rekolekcjach przed święceniami (RISP, nr 342). Przygotowując dokumentację do święceń danego seminarzysty, rektor powinien wziąć pod uwagę: wynik zapowiedzi kanonicznych; wiek wymagany do przyjęcia święceń; zachowanie odstępów czasowych przewidzianych między akolitem a diakonatem oraz między diakonatem a prezbiteratem; czynne wykonywanie posługi diakańskiej w przypadku przystąpienia do święceń prezbiteratu (RISP, nr 343). Ostatecznie kandydata do święceń dopuszcza biskup, komunikując swą decyzję w formie dekretu (RISP, nr 346).

W przypadku urlopów formacyjnych, o które ubiega się alumn lub na które jest kierowany, rektor ustala w porozumieniu z seminarzystą program jego formacji, określa kwestie do przepracowania oraz weryfikuje efekty pracy alumna. W razie konieczności może również wyznaczyć wychowankowi nowego kierownika duchowego na czas urlopu (RISP, nr 235–238).

Rektor przygotowuje dla biskupa opinię o konieczności usunięcia alumna ze wspólnoty seminaryjnej. Po podjęciu ostatecznej decyzji przez

biskupa sporządza na piśmie jej uzasadnienie i przechowuje je w archiwum akt osobowych (RISP, nr 239–241). W przypadku przechodzenia alumnów do innych seminariów bądź instytutów formacyjnych, obowiązkiem rektora jest przygotowanie odpowiedniej dokumentacji o przebiegu procesu wychowawczego danego seminarzysty i wskazanie powodów opuszczenia wspólnoty lub usunięcia z niej (RISP, nr 242).

W związku z tym, że rektor odpowiada za organizację i funkcjonowanie seminarium, które jest jednocześnie domem formacyjnym, instytucją i wyższą uczelnią, na nim spoczywa obowiązek przygotowania i realizowania statutu, programu formacyjnego i regulaminu wspólnoty seminarzysty. Wspomagają go w wypełnianiu tego zadania pozostali wychowawcy. Wymienione dokumenty mają brać pod uwagę tożsamość prezbitera i wyzwania współczesności. Zgodnie z *Ratio pro Polonia* powinny one zawierać jasną wizję wychowawczą oraz normy i zasady formacyjne dostosowane do sytuacji i potrzeb Kościoła partykularnego (RISP, nr 171–174). Statut określa podstawowe kwestie związane z funkcjonowaniem seminarium, sprawy administracyjne, ekonomiczne i materialne, precyzuje prawa i obowiązki wszystkich członków wspólnoty seminarzysty, a także wyznacza zasady organizacyjne dotyczące czterech etapów formacji seminarzysty: propedeutycznego, stawania się uczniem Jezusa, upodabniania się do Chrystusa i pastoralnego (RISP, nr 175). Program formacyjny jest swoistym itinerarium pedagogicznym seminarium, który realizuje specyficzne cele formacji do prezbiteratu. Zawiera on treści, formy, metody i ramy czasowe pracy wychowawczej, zgodnie z wytycznymi *Ratio pro Polonia* (RISP, nr 176). Regulamin określa porządek życia wspólnoty seminarzysty na kolejnych etapach formacji. Jest podporządkowany programowi wychowawczemu. Zapisy regulaminu stoją na straży zasad współżycia we wspólnocie, zewnętrznego porządku, rzetelnego podejmowania formacji i obowiązków. Uczą panowania nad sobą, odpowiedzialnego korzystania z wolności, samodzielnego działania oraz współpracy z moderatorami i innymi alumnami (RISP, nr 178–180).

Rektor wyższego seminarium duchownego, podobnie jak pozostali wychowawcy alumnów, powinien odznaczać się specjalnymi cechami, które będą go predysponowały do właściwej realizacji powierzonych mu zadań. Charakteryzując je, *Ratio pro Polonia* odwołuje się przede wszystkim do *Ratio fundamentalis* i wcześniejszych dokumentów kościelnych, traktujących o przygotowaniu wychowawców seminarzysty (PDV, nr 66; WPWS, nr 4, 19, 29–32, 66). Jako ten, który towarzyszy seminarzystom w odkrywaniu daru powołania, rozwijaniu go i dojrzewaniu do osiągnięcia tożsamości kapłańskiej (RFIS, nr 30–34), rektor powinien przejawiać zdolności i przymioty ludzkie, duchowe, duszpasterskie i profesjonalne. Co ważne,

powinien przejść specjalistyczne przygotowanie do pełnienia swej funkcji (RISP, nr 393). Uściślenie i konkretyzację tych ogólnych wymagań znajdziemy w dokumencie Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego z roku 1993 pt. *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach*, gdzie w części poświęconej kwalifikacjom potrzebnym wszystkim wychowawcom seminaryjnym wymienia się następujące cechy: duch wiary, wyczucie duszpasterskie, duch komunii, dojrzałość ludzka i równowaga psychiczna, przejrzystość i dojrzała zdolność do miłości, słuchanie, dialog i umiejętność komunikacji, pozytywne i krytyczne spojrzenie na współczesną kulturę, zdolność tworzenia dojrzałych relacji i wspólnoty, akceptacja wychowanków, umiejętność pomocy w dostrzeganiu, rozeznawaniu i interpretacji doświadczeń wychowanków oraz głębokie wyczucie dla procesów formacyjnych i życia duchowego (WPWS, nr 26–42).

Zakończenie

Funkcję rektora wyższego seminarium duchownego cechuje wielowymiarowość, w którą wpisane są różne zadania. Zostały one określone w Kodeksie Prawa Kanonicznego i w innych dokumentach dotyczących wychowania seminarzystów. Podstawowym zbiorem zasad i norm w tym zakresie jest dla każdego Kościoła partykularnego *Ratio institutionis sacerdotalis*, opracowane na podstawie wydanego dla Kościoła powszechnego *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*. Ukazanie się w 2016 r. nowego *Ratio fundamentalis* zrodziło potrzebę opracowania nowego *Ratio* narodowego. Dokument został przyjęty przez Konferencję Episkopatu Polski w 2021 r. i zaczął obowiązywać na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od 1 października tego roku. Nosi on tytuł *Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*. Kongregacja ds. Duchowieństwa zatwierdziła go *ad experimentum* na 5 lat.

Analiza treści *Ratio pro Polonia* pozwoliła na sformułowanie wniosku, że próba określenia i opisanie funkcji rektora w świetle wskazanego dokumentu wymaga najpierw dogłębnej analizy wyzwań współczesności i znajomości pryncypiów formacyjnych kandydatów do prezbiteratu. Samo *Ratio* jest odpowiedzią Kościoła w Polsce na współczesne znaki czasu, które w znaczący sposób wpływają na wychowanie seminarzystów. Każą one w inny – uwspółcześniony – sposób patrzeć na system kształcenia przyszłych księży, opierający się niezmiennie od XVI w. na instytucji seminarium duchownego i stojącego na jego czele rektora. Zmieniła się bowiem i wciąż ulega zmianie sytuacja Kościoła w naszej Ojczyźnie oraz uwarunkowania powołaniowe i formacyjne prezbiterów. Wyzwania współczesności

rzucają nowe światło na pryncypia wychowania alumnów. Nabierają one bardziej dynamicznego i osobowego charakteru, co dobrze oddaje określenie całego procesu formacyjnego „duchowością drogi”, a samego seminarzystę – uczniem-misjonarzem, który ma się upodabniać do Jezusa Chrystusa. Fundamentalnym zadaniem wszystkich moderatorów na czele z rektorem jest towarzyszenie alumnowi we wzrastaniu ku dojrzałej relacji z Trójjedynym Bogiem i z innymi osobami w ramach wspólnoty Kościoła. Nowością omawianego dokumentu jest przyjęty za *Ratio fundamentalis* podział całej formacji seminaryjnej na cztery etapy: 1) etap propedeutyczny; 2) etap „stawania się uczniem Jezusa”; 3) etap „upodabniania się do Chrystusa”; 4) etap pastoralny. Sprzyjają one preferowanemu w *Ratio pro Polonia* dynamicznemu i spersonalizowanemu modelowi formacji, który uwypukla rozumienie seminarium jako „wspólnoty wychowawczej w drodze”, wzorującej się na doświadczeniu pierwszych uczniów Jezusa, a także podkreśla wychowanie do dojrzałości, a nie do apriorycznie przyjętego wzorca. Dobór konkretnych rozwiązań wychowawczych uwarunkowany jest etapami, potrzebami i możliwościami rozwojowymi seminarzystów. Dlatego też w programie formacyjnym akcentuje się znaczenie takich wartości, jak: wolność, kreatywność, uczestnictwo, elastyczność, rozeznanie, współpraca z innymi i łaskę Bożą.

Badanie treści zawartych w *Ratio pro Polonia* prowadzi do konkluzji, że funkcję rektora wyższego seminarium duchownego, jego zadania i przymioty, należy odczytywać w kontekście roli, jaką on spełnia we wspólnocie wychowawców i seminarzystów, a nie przez pryzmat jego pozycji administracyjnej. Najważniejszym jego zadaniem pozostaje niezmiennie troska o to, aby formacja kandydatów do prezbiteratu przebiegała zgodnie z wymaganiem stawianymi przez Kościół. Rektor jest ukazany w omawianym dokumencie jako koordynator działań wychowawczych w zarządzaniu seminarium, tworzący z pozostałymi formatorami prawdziwą wspólnotę wychowawczą, która daje alumnom autentyczne świadectwo kapłańskiego życia. Wraz z moderatorami rektor realizuje poszczególne etapy formacji. Jest odpowiedzialny przed biskupem za całościową ocenę predyspozycji alumnów.

Podstawowym zadaniem rektora, opisanym w *Ratio pro Polonia*, jest kierowanie procesem weryfikacji realizacji celów wychowawczych przez seminarzystów na każdym etapie ich formacji oraz podczas skrutyniów. Dlatego jest zobowiązany do redagowania na piśmie okresowych opinii o każdym seminarzyście, które zawierają uzasadnioną ocenę (pozytywną lub negatywną), dotyczącą drogi formacyjnej zrealizowanej przez alumna. W wypełnianiu swoich zadań ściśle współpracuje z biskupem diecezjalnym, wychowawcami i innymi odpowiedzialnymi za formację kandydatów

do prezbiteratu. Na rektorze spoczywa obowiązek przygotowania i czuwania nad przestrzeganiem statutu, programu formacyjnego i regulaminu wspólnoty seminaryjnej.

Według *Ratio pro Polonia* funkcja rektora wyższego seminarium duchownego sprowadza się przede wszystkim do towarzyszenia seminarzystom w odkrywaniu daru powołania, rozwijaniu go i dojrzeniu do osiągnięcia tożsamości kapłańskiej oraz na ocenie całego procesu formacyjnego poszczególnych kandydatów do prezbiteratu. W związku z tym w dokumencie wymieniono następujące główne przymioty, którymi powinien się odznaczać rektor: roztropność, mądrość, zrównowazenie, przygotowanie teologiczno-pedagogiczne oraz umiejętność odczytywania znaków czasu i wyzwań współczesności.

BIBLIOGRAFIA

- Adamczyk Jerzy, 2017, *Kwalifikacje rektora wyższego seminarium duchownego*, Colloquia Theologica Ottoniana, nr 1, s. 21–34.
- Benedykt XVI, 2010, *List do seminarzystów* (18.10.2010), L'Osservatore Romano, nr 11, s. 3–8.
- Benoît XVI, 2013, *Lettre apostolique sous forme de Motu proprio „Ministorum institutio”* (Rome, 16.01.2013), Libreria Editrice Vaticana, Rome.
- Franciszek, 2014, *Adhortacja apostolska „Ewangelii gaudium” o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie* (Rzym, 24.11.2013), Wydawnictwo M, Kraków.
- Jan Paweł II, 1995, *Formacja kapłańska. Posynodalna adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis”* (Rzym, 25.03.1992), TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław.
- Kodeks Prawa Kanonicznego* (Rzym, 25.01.1983), 1984, tekst łaciński i polski, Pallottinum, Poznań.
- Konferencja Episkopatu Polski, 2021, *Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* (Warszawa, 11.03.2021), w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33, s. 4–193.
- Konferencja Episkopatu Polski, 2009, *Okres propedeutyczny w diecezjalnych wyższych seminariach duchownych w Polsce* (Warszawa, 26.11.2009), w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 2 (16), s. 47–48.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, 2016, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (Watykan, 8.12.2016), L'Osservatore Romano, Watykan.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, 2013, *Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów* (Rzym, 11.02.2013), Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków.
- Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, 1995, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach* (Watykan, 4.11.1993), Białystok.
- Rabczyński Paweł, 2016, *Rodzina chrześcijańska w nowej kulturze powołaniowej*, w: Lucjan Świto, Małgorzata Tomkiewicz (red.), *Rodzicielstwo: wymiar społeczno-prawny*, Wydział Teologii UWM, Olsztyn, s. 263–276.

- Selejda Ryszard, 2013, *Stawać się i być kapłanem Chrystusa*, Biblioteka „Niedzieli”, Częstochowa.
- Selejda Ryszard, 2015, *Formacja seminarzystów wobec wyzwań współczesnego świata*, Veritati et Caritati, nr 4, s. 201–232.
- Selejda Ryszard, 2017, *Formacja kandydatów do kapłaństwa w świetle nowego Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Collectanea Theologica 87, nr 3, s. 97–133.
- Sobór Watykański II, 1986, *Dekret o formacji kapłańskiej „Optatam totius”* (Rzym, 28.10.1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 286–300.

Wykaz skrótów

- DFK – Sobór Watykański II, 1986, *Dekret o formacji kapłańskiej „Optatam totius”* (Rzym, 28.10.1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Pallottinum, Poznań, s. 286–300.
- DPŻP – Kongregacja ds. Duchowieństwa, 2013, *Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów* (Rzym, 11.02.2013), Wydawnictwo Karmelitów Bosych, Kraków.
- KPK – *Kodeks Prawa Kanonicznego* (Rzym, 25.01.1983), 1984, tekst łaciński i polski, Pallottinum, Poznań.
- PDV – Jan Paweł II, 1995, *Formacja kapłańska. Posynodalna adhortacja apostołska o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis”* (Rzym, 25.03.1992), TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław.
- RFIS – Kongregacji ds. Duchowieństwa, 2016, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (Watykan, 8.12.2016), L'Osservatore Romano, Watykan.
- RISP – Konferencja Episkopatu Polski, 2021, *Droga formacji prezbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia* (Warszawa, 11.03.2021), w: *Akta Konferencji Episkopatu Polski*, nr 33, s. 4–193.
- WPWS – Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, 1995, *Wskazania dotyczące przygotowania wychowawców w seminariach* (Watykan, 4.11.1993), Białystok.

